



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydske

MAANEDSSKRIFT



Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Claus Eskildsen og H. Lausten-Thomsen

INDHOLD:

Hans Neumann: Tyskerne og vore Fortidsminder under Besættelsen.
Dr. Troels Fink: Flensborgerne i det 15. Aarhundrede.
Pastor emer. E. Juhler: Marin med de mange Mænd.
Forstander Frode Fogt: Sandbjerg Højskole een Gang til.

Sønderjydsk Teglintudstri

Nordre Fasanvej 217 - København N.
Telf. C. 4520 - Tage 1700 - Tage 1717

Facadesten, flammede Sten, Tagsten, Drænrør
Alle Bygningsartikler

De Forenede Teglværker ved Aarhus. Aktieselskab

Tlf. 644. Kontor: Parkallé 15, Aarhus. Tlf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 -- 807 -- 808

Restaurant

Bryggergaarden - Odense

Byens bedste Spisested

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfynske Jernbaner

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

Aktieselskabet

Dampmøllen Victoria

Odense

Aktieselskabet

Tapetfabriken „FIONA“

FAABORG

Thisted

Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Sønderjydsk Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY. A/S
HØJER



Graasten Teglværk

GRAASTEN

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon
trollens selvvirkende Kontrol

Antager Frøavlere

Rio Radiatorer

Ribe Centralvarme-
Komfurer

Ribe Centralvarme-Kamin

Ribe Kakkelovne

Ribe Kaminer

A/S Ribe Jernstøberi

Ribe Telf. 261 (2 Linjer)

Grundlagt 1848

Nordisk

Trikotagefabrik

Haderslev

Midtjyllands Ægeksport

ved A. Tornvig-Jensen.

BRANDE

Telefon 84 og 185

Brunkul købes og sælges.

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A/S

Aabenraa

Trælast - Bygningsartikler

Støbegods

Tlf. 2006 - 2007 - 2008

SLEGTESØSKERNES BIBLIOTEK

Haslev Gymnasium - *Kostskole for Dreng*

Eksamensret til Mellemskole-, Real- og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Henvendelse til

Peter Kæstel, Rektor. Haslev.

Stenus Kostskole, Holbæk

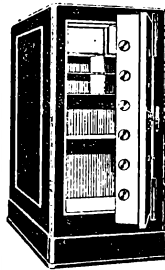
Rektor Svend Larsen

Fra 1. August 1944 særskilt nyoprettet Gymnasieafdeling for Piger.

M. H. JÆGER

Aarhus Pengeskabsfabrik
Grundlagt 1894

Fabrik for **Pengeskabe,
Panserdøre, Boxanlæg**



N. C. Mehlsen, Struer.

Fiskeexport & Røgeri.

Telegramadresse: Mehlsen — Telefon 2

H. C. Hansen

Trikotagefabrik

Ikast

Telf. 21

BRUUN & SØRENSEN A/S

Kgl. Hofleverandør
grundlagt 1893

INGENIØRFORRETNING

Varme - Sanitet - Gas - Vand - Elektricitet

AARHUS
Kannikegade 18
Tlf. Nr. 4362 - 4363 - 4364

KØBENHAVN
Niels Ebbesensvej 20
Tlf. C. 5036

Køb dansk Arbejde!

Jydsk
Trikotagefabrik A/S
IKAST

NIELS LARSEN'S
TRIKOTAGEFABRIK

Hammerum

Snoghøj Gymnastik- højskole Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 — Vinterskole.
Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Københavns Maskinskole.

Statsanerkendt Læreanstalt.

Kursus til Maskinisteksaminer, Elektroinstallatørprøven for Maskinister, Maskinpasserprøven, Motorpasserprøven, Kedelpasserprøven, Den kommunale Elektroinstallatørprøve. Program tilsendes, og alle Oplysninger gives ved Henvendelse til Skolens Kontor,

Jagtvej 163, København Ø.
dgl. 9-15 og 18-20 (Lørdg. undt.)

Dansk Nellikerkultur

A A B E N R A A

Harald Bo Bojesen

Boghandel

A A B E N R A A

N. C. Kloster

Haderslev

T6lf. 2210 - 2211

J. N. Jepsens Boghandel

Tønder . Telf. 341

Stort Udvalg i saavel aktuel som antikv. Litteratur om Sønderjyll.



Dyekjær & Christensen

Fiskeeksport

Ringkøbing
SLÆGTSFORSKERES BIBLIOTEK

HORSENS HAVN

- ◆ *Mange moderne Stykgodskraner.*
- ◆ *7,00 m Vanddybde.*
- ◆ *Havnen kan besejles Dag og Nat.*
- ◆ *Store Arealer ved Kaj og Jernbanespor ledige til Udleje.*

Carl M. Cohr's
Sølvvarefabriker
Aktieselskab
Fredericia

*Stöt de
sønderjydske Indsamlinger*

DANSK MASKINOPLAG ^{A/S}

(JØRGEN M. HANSEN)
Aabenraa - Telf. 2044

Sønderjyllands ældste og største Specialforretning i Maskiner
for Landbruget.

Reserveret
„B“.

HANS KNUDSENS JERN- & STAALFORRETNING ^{A/S}

SØNDERBORG

Telef. 2040 — 4 Linier

Aktieselskabet
Køge Trævarefabrik
Køge

Brug Sønderborg Garn fra

^{A/S} **Det Nordiske Kamgarnsspinderi**

Sønderborg

Vilh. Jensen

Murermester . Cementstøber
Tagsten . Mursten . Rør
Brande . Telf. 153

Haderslev Klædefabrik

M. Schaumann

HADERSLEV

Hede Niensens Fabriker A/S

Cykler - Cykledele - Radio
Horsens

„UNION“

Korn- og Foderstofimport A/S
Aabenraa

**Skive
Tømmerhandel A/S**

Skive

Louis Petersen

Rør- og Sanitetsforretning
Sønderborg
Telf. 2060 (fl. Led.)

**Sønderborg
Andelsmejeri**

**Aabenraa
Andelsmejeri**

Aalborg Mælkekompani

Aktieselskab
Aalborg

Andelsselskabet

De forenede Mejerier

Aarhus

Tønder Mejeri

Telefon 186

Frederikshavn
Mælkeforsyning

1. November 1945.

TYSKERNE OG VORE FORTIDSMINDER UNDER BESÆTTELSEN

Af Hans Neumann.

Straks efter Nazisternes Magtovertagelse i 1933 kom der Liv i Museumsarbejdet i Tyskland. Det var dog kun en Del af de tyske Museer, der kom til at nyde godt af denne Bevaagenhed, nemlig de arkæologiske; de kultur- og kunsthistoriske Museer fortsatte i det væsentlige som hidtil. Men til Udgravninger, til nye og større Museer var der pludselig Penge nok. Rammerne blev stærkt udvidet, og nye store Opgaver blev taget op, saaledes for Eksempel Hedebyudgravningerne, der betaltes af Heinrich Himmler, d. v. s. af S. S.

Aarsagen til dette Fremstød var politisk eller om man vil religiøs; det var Tysklands hedensk-germanske Fortid, der bogstavelig skulde graves op af Jorden og give Næring til det nye Riges Ideologi. De nye Museer var nazistiske Kirker, der forvaltede den germanske Fortids hellige Arv. Saadant kan Gravhøje altsaa ogsaa misbruges til.

Naar man samtidig betænker, at Tysklands ulykkelige Kærlighed til Norden efterhaanden blussede op med ny Kraft, skulde man egentlig tro, at alt dette maatte komme vore Gravhøje til Gode, da Besættelsen var sket. De værdsatte jo egentlig disse Gravhøje og andre Oldtidsminder langt højere end vi selv; vilde de saa ødelægge dem?

Erfaringen skulde i Løbet af Besættelsesaarene vise, hvor meget Hold der var i dette. Det vilde være mærkeligt, om man slet ikke havde mærket noget til den nazistiske Ærbødighed for Nordens Oldtid, men hvis nogen derudfra har stolet paa, at vore Fortidsminder var i Sikkerhed, maatte det i det store og hele blive en Skuffelse.

Det begyndte godt nok. Husker vi endnu, hvordan den tyske Hær optraadte i Sommeren 1940? Korrekt, pænt og kultiveret. Det skulde slaas fast, at det var en Kulturnation, som havde set sig nødsaget til at besætte Landet. Det var i Overensstemmelse med de samme Bestræbelser, naar *Dr. Kersten* fra Museet i Kiel kort efter Besættelsen kom til Danmark, udsendt af Rigsregeringen, og optraadte som Medlem mellem tyske militære Myndigheder og danske Museer — først og fremmest Nationalmuseet. Hans Opgave var at sørge for, at Tyskerne ikke ødelagde eller beskadigede danske Oldtidsminder, med mindre militære Grunde gjorde det tvingende nødvendigt; og i saa Fald skulde han sørge for, at det paagældende Mindesmærke blev sagkyndigt undersøgt, inden det blev fjernet.

Fra dansk Side maa man selvfølgelig yde en saadan Foranstaltning den Anerkendelse, den har Krav paa. Baade fra *Dr. Kerstens* og fra nogle andre Myndigheders Side var Formaålet uden Tvivl ærlig ment, og det lader sig ikke nægte, at der er reddet noget ad den Vej, selv om det ogsaa er umuligt at paavise hvor meget. Men det maa beklages, at Virkningen ikke strakte sig længere. De »tvingende militære Grunde« kunde dække over meget; hvis en militær Myndighed ikke vilde tage Hensyn, kunde ingen bøje den.

Uheldigt var det, at de lavere Instanser ofte ikke havde noget Kendskab til eller Interesse for Oldtidsminder og i saadanne mindre Sager handlede paa egen Haand. Forinden jeg giver en kort Oversigt over, hvad der er sket indenfor Haderslev Museums Omraade, vil jeg gøre nærmere Rede for et enkelt Eksempel, der er ganske oplysende.

I Maj 1940 blev det meddelt, at Tyskerne gravede i Tamdruphøj i Øsby Sogn. Det viste sig, at der paa Højens SV-Side midtvejs oppe var lavet en Indgravning; Jorden var lagt ned ad Højsiden paa samme Sted, saa der var dannet en lille vandret Flade. Derover var udspændt et Sejldug nogenlunde i Flugt med Højsiden. Desværre var der fremdraget en Del Sten, som nok kunde stamme fra en Kistegrav, men ellers var den skete Skade i en saa stor Høj ikke af særlig Betydning. — Om at fylde Hullet til igen kunde der selvfølgelig af militære Grunde ikke være Tale, men det tyske Militær tog til Efterretning, at en saadan Gravning ikke havde maattet finde Sted og gav Tilsagn

om, at Skaden vilde blive genoprettet, før Højen forlodes. Dette Til-sagn blev senere gentaget af Dr. Kersten og endnu senere af Dr. Best. Det er vel overflødigt at sige at det ikke skete, men det maatte da i hvert Fald betyde, at der ikke blev gravet yderligere i Højen.

Dog, hvorfor i Længden have det saa ubekvemt. Antagelig i Marts 1941 blev der bygget en lille Barak ved SV Siden af Højen, den blev uden synlig Grund lagt saa nær, at et Hjørne gik ind i Højfoden. Værre var det, at vistnok samtidig det førnævnte Sejldug blev erstat-tet af et Skur, og derved blev Indgravningen udvidet til ca. det dob-belte. I 1943 naaede Sagen det tyske Riges Befuldmægtigede, der bestemte, at alle videre Jord- og Byggearbejder skulde standses, at Ste-nene ikke mere maatte føres bort, og at Højen, saa snart den ikke mere brugtes, skulde restaureres. »Der er draget Omsorg for, at Grav-mælet faar sin oprindelige Skikkelse igen«. Men ved Kapitulationen var Højen forsynet med en Løbegrav rundt om Toppen med indbyg-get Maskingeværstilling, Minehuller ned ad Højsiden, en lignende Løbegrav rundt om Højfoden foruden Pigtraadsspærringer i to Om-gange ude i Marken.

Som i dette Tilfælde var det i andre. Man kunde faa Medhold hos de øverste tyske Myndigheder, men de lokale Instanser gjorde, hvad de vilde, og naar Skaden var sket, var det »af militære Grunde« umu-ligt at ændre noget som helst.

Og saa skal det endda siges, at det gik nogenlunde indtil Krigens sidste Maaneder og navnlig de sidste Dage; da skete der meget, og der havde næppe været Mulighed for at gribe ind, selv om Museet havde faaet Meddelelse.

Nedenfor skal der gives en Oversigt over beskadigede Gravhøje i Haderslev Amt og Hvidding Herred i Tønder Amt; det er det Om-raade i Sønderjylland, der er haardest medtaget paa Grund af Flyve-pladsen i Skrydstrup og den Tankgrav med Tilbehør, der her gaar tværs over Landsdelen.

Øsby Sogn: Tamdruphøj i Tamdrup, jvf. ovenfor.

Vedsted Sogn: Vejbold, Holmshushøj, et Hul 4 x 4 m 3 m dybt gravet ned saa tæt ved Nordsiden at 2 Randsten styrtede ned. — 3 lign. Huller op til den sydlige af de parallelle Langdysser, flere mindre

Huller i Højen. — En Maskingeværstilling med Løbegrave i Vesterenden af den nordlige Langdyse.

O. Jerstal, paa det fredede Omraade med 3 Jættestuer var nedgravet et primitivt Mandskabsrum, et Par Kanonstillinger og flere mindre Huller. — Højgruppen nord herfor var en Overgang stærkt truet af Flyvepladsen; den var en Fare for de startende Maskiner. Efter lange Diskussioner, hvori ogsaa Dr. Kersten deltog, endte det med, at en General blev hentet, og han erklærede at Højene tværtimod var udmærket Camouflage for nogle Flyverskjul, man kunde bygge i Nærheden. Kun den ene Høj fik en lille Afgravning i Nordsiden.

Skrydstrup Sogn: Skrydstrupmark, en stor Høj, Stalhøj, blev paa Foranledning af Tyskerne udgravet og fjernet af Nationalmuseet. — Syd og Sydøst for Skrydstrup blev ialt 7 overpløjede Høje udgravet og fjernet. — I en Høj NV for Skrydstrup ved Sogneskellet var anbragt Skydestillinger med Løbegrave i Toppen.

Uldal, i den østlige Høj i Gruppen Syd for Uldal var gravet 2 Huller ca. 1 m dybe, 2,50-3 m i Tværmaal, et i Sydsiden, et i Toppen, begge forsynet med et Brystværn af Græstørv. — Der var gravet i Urnegravpladsen i Nærheden.

Jægerup Sogn: Et mindre Hul i Nordranden af Svarhøj Vest for Byen.

Skodborg Sogn: Et større Hul i Toppen af alle Høje Nord for Sundbølgaard.

Nustrup Sogn: Brøndlund, i Ketilshøj Vest for Brøndlundgaard var gravet nogle mindre Dækningsgrave fra Syd og Sydvest.

Gram Sogn: I den midterste af Rosthøje paa Bakken mellem Gramby og Gram blev der gravet et stort Hul til en Bunker. Det lykkedes at hindre, at der blev gravet i de to Nabohøje.

Lintrup Sogn: I Toppen af den østlige Høj i Gruppen Vest for Barsbøl var gravet et 1 x 2 m stort Hul 2 m dybt. — SV for Foldingbro en Maskingeværstilling, gravet ind i en Høj, 2-3 Urnegrave ødelagt. — SØ for Ismajgaard er en Bunker gravet ind i Sydsiden af en stor Høj. — Lidt østligere er en Løbegrav ført lige igennem en mindre Høj, Centralgraven synes ødelagt, Skaar af en stor Urne paa Tomten.

Skærbæk Sogn: Øster Gasse, 2 km øst for Byen var gravet et 4 x 5 m stort Hul ned i en Høj indtil nær Bund. — Øst for Vejen til Ullerup havde en stor Høj faaet samme Medfart. — Nord for

Hjorths Gaard en Høj med Maskingeværstillinger i Vestsiden, i Toppen Dækningsrum. — I Gruppen Nordvest for Ø. Gasse var den østlige Høj i Forvejen stærkt medtaget af Gravninger; den er nu helt ødelagt af Dækstillinger. De to vestlige har faaet 2 Maskingeværstillinger hver i Nordsiden.

Vester Gasse, Gasse Høje, den østlige smukke Høj er næsten ødelagt af en Bunker med Indgang fra NØ. Et 4 x 7 m stort Hul er gravet ned i Midten, deri er bygget en Træbunker, som igen er tildækket. — Højen Syd derfor har en Maskingeværstilling i NV-Hjørnet. I en Høj nær Vejen mellem Ullerup og Skærbæk er bygget en Kanonstilling.

Paa Grund af de vanskelige Trafikforhold har det ikke været muligt at skabe Sikkerhed for, at denne Liste er fuldstændig, men forhaabentlig mangler intet væsentligt. Paa den anden Side kan man sikkert gaa ud fra, at den indeholder det overvejende af de Skader, der er sket i hele Sønderjylland.

Naar nu til Vinter Besættelsestidens Spor skal slettes paa vore Marker, ved at Tankgravene fyldes til igen, maa man haabe, at man ikke gaar Gravhøjene forbi, men ogsaa sletter Sporene her. Det er i Forhold til det øvrige ikke mange Penge, det drejer sig om, og det er af landskabelige og historiske Grunde vigtigt, at vore Gravhøje ikke i mange Aar henligger i denne Tilstand, men igen sættes i Stand til roligt og værdigt at vidne om Fortiden.

FLENSBORGERNE I DET 15. AARHUNDREDE

Af Dr. Troels Fink.

Et af de mest tragiske kapitler i Sønderjyllands historie er vor landsdels gradvise fortydskning gennem aarhundreder. Tidligt — allerede før Sønderjylland blev skilt ud fra Danmark i 1241 — havde holstenske bønder og herremænd faaet rodfæste i omraadet mellem Ejder og Danevirke. Da grev Gert i 1326 havde faaet den faktiske magt i Sønderjylland, aabnedes alle sluser. Tyske adelsmænd trængte frem over hele hertugdømmet, og i de sønderjyske byer blev neder-tysk og ikke dansk latinens afløser som skriftsprog.

Almindeligvis regner man med, at tyskhedens fremtrængen i byerne var væsentligt betinget af en stærk indvandring sydfra. Muligheden kan ikke afvises, men den kan paa den anden side for de fleste byers vedkommende heller ikke bevises. Vi savner simpelthen det nødvendige historiske stof. Alene Flensborg danner en undtagelse. Det vil ikke sige, at der findes en indvandringsstatistik, som man kan slaa op i; men der er paa forskellig maade bevaret en lang række navnelister, dels fortegnelser over medlemmer i gilder og laug og dels den saakaldte Flensborg Jordebog af 1436.

Af navnenes form kan man danne sig et indtryk af borgernes afstamning; det bliver kun et indtryk, men det er jo altid et holdepunkt.

Mens der bag vore dages sydslesvigske sen-navne kan ligge mange generationers bevidst tyskhed, var der sandsynligvis en mere umiddelbar sammenhæng mellem navnskik og afstamning i Middelalderen.

I et nyligt udkommet festskrift til Knud Fabricius har jeg meddelt resultaterne af en undersøgelse over de gamle Flensborgeres navne i det 15. aarhundrede. Her skal hovedtrækkene i korthed gengives, mens læsere, der yderligere interesserer sig for detaljer, henvises til den nysnævnte afhandling.

Udgangspunktet for studiet af de flensborgske navne i det 15. aarhundrede er jordebogen af 1436, der vel ikke giver en fuldstændig fortegnelse over alle byens borgere i dette aar, men som dog rummer

et saa stort udsnit af byens befolkning, at man kan danne sig et skøn over, hvordan forholdene har været.

Man maa skelne imellem 3 navnegrupper: 1) en dansk-frisisk, der vanskeligt kan adskilles, da sen-navneformen er fælles. (Skønsvis kan man anslaa det frisiske element til 5-7 pCt. af samtlige. 2) en neutral gruppe, der indeholder navne, der baade kan være danske og tyske; det gælder særlig erhvervsnavne og endelig 3) en tysk gruppe.

Fordeler man de grundejende borgere udelukkende efter deres efternavne, falder de paa de tre grupper med henholdsvis 53,2 pCt., 36,2 pCt. og 10,6 pCt. Det vil altsaa sige, at kun 10,6 pCt. er sikre tyske navne. Men saa maa man understrege, at blandt de neutrale navne maa der være en hel del tyske navne; en mand, der hedder Oluf Tymmerman, vil man rimeligvis kunde regne til den danske gruppe, mens en mand ved navn Marquart Schoemaker antagelig hører til i den tyske. Man kan altsaa ved at gaa fornavnene efter muligvis reducere den neutrale gruppe væsentligt og derved faa et klarere billede. Opløser man den mellemste gruppe efter fornavnenes nationalitet, bliver procentfordelingen paa de tre grupper 64,2 pCt. dansk-frisiske, 11,5 pCt. neutrale og ca. 24,3 pCt. tyske. Heraf fremgaar altsaa, at tyskerne tager broderparten af de neutrale navne. Vi kan skønsvis ansætte det element, der i Flensborg er af tysk afstamning til ca. 25 pCt. Om man vil kalde det meget eller lidt, afhænger af forhaandsforventningen; overvældende er det i hvert tilfælde ikke.

Paa forskellig Maade er det ogsaa muligt at faa en del navne paa grundejende borgere fra perioden 1440-1500. Fordelingen af disse navne svarer egentlig forbavsende nøje til fordelingen af navnene fra 1436. Naar man alene lægger efternavnene til grund bliver 54,1 pCt. dansk-frisiske navne, 37,2 pCt. neutrale og 7,7 pCt. tyske. Tager man hensyn til fornavnene i den neutrale gruppe, faar man følgende procenttal 65,8, 11,8 og 22,4. Overensstemmelsen er ret paafaldende, i betragtning af de mange usikkerhedsmomenter, der bestaar.

Hidtil har undersøgelsen kun omfattet de grundejende borgere, som er en væsentlig del af en bys befolkning, men dog kun en del. Derudover var der talrige personer, der var løsere knyttede til byen, enten som lejere eller medhjælpere eller som midlertidigt nærværende; blandt de sidste maa man regne de mange hanseatiske agenter, der fandtes i de nordiske byer; »liggere« kaldte man dem. De laa i byerne vinteren over; nogle blev vel ogsaa flere aar paa et sted, men det almindelige var, at de kun opholdt sig en aarrække uden for deres hjemby.

Det er ikke muligt at skille dette løsere element ud for sig, men man har i gildernes medlemsliste udsnit af byens borgere, omfattende baade fastboende og de mindre fast boende.

Gilderne var selskabelige, religiøse og sociale sammenslutninger, der i den senere Middelalder spillede en fremtrædende rolle i byernes liv. Mange gildetraditioner har levet videre op imod vore tider inden for laugene, men gilderne selv overlevede almindeligvis ikke reformationen. Dertil var de for nøje knyttede til den katolske religionsform.

I Flensborg var der talrige gilder. Men ikke alle har bevarede medlemslister, og ikke alle bevarede lister kan bruges til vort formaal. I virkeligheden drejer det sig kun om tre: St. Gertrudsgilde, Hellig Legemsgilde og Vor Frue Købmandsgilde. Særlig det sidstnævnte gilde har en omfattende medlemsliste. Udsondrer man af den de aar, der nærmest dækker tiden omkring 1436 — det kan man for aarene 1420-41, — saa viser en undersøgelse et helt andet resultat end det, vi opnaaede ved undersøgelsen af det grundejende borgerskabs navne. Kun 29,7 pCt. af navnene er dansk-frisiske, 38,6 hører til den neutrale gruppe og 31,7 pCt. er tyske. Tager vi igen hensyn til fornavnene i den neutrale gruppe bliver det 34,6 pCt., 11,8 pCt. og 53,6 pCt. Her har altsaa det tyske element en væsentlig overvægt. Det kunde følgelig se ud til, at de løsere befolkningslag i byen har været af overvejende tysk afstamning. Men en undersøgelse af St. Gertrudsgildets navne i perioden 1428-45 viser, at slet saa udpræget har det ikke været. Her stiller procenttallene fordelt paa de tre grupper sig saaledes: 45 pCt., 35,9 pCt. og 18,8 pCt., altsaa en fordeling, der er langt mere i overensstemmelse mod Jordebogens. Tager vi desuden hensyn til den neutrale gruppes fornavne bliver tallene: 57,3 pCt., 8,7 pCt. og 34,0 pCt.

Forklaringen er da snarest den, at tyskerne har haft deres særlige samlingssted i Vor Frue Købmandsgilde. Tiden omkring 1430 var politisk meget bevæget. Erik af Pommern havde gennem en længere aarrække ført en forbitret kamp for at hævde sin stilling i Sønderjylland. I mange aar havde Flensborg været hans faste punkt. I byen fandtes et dansk og et holstensk parti, og det lykkedes da ogsaa kun holstenerne at erobre byen i 1431 ved hjælp fra det holstensk-sindede parti. Det er meget tænkeligt, at hver af grupperne har haft deres særlige tilholdssted. Efter Flensborgs fald er det rimeligt, at der en aarrække har været en ret stærk tilstrømning af folk sydfra. Det kan dog kun have været en enkelt bølge. For nogle aartier senere er forholdet nogenlunde udlignet, da svarer navnene i Vor Frue Købmandsgilde meget bedre til fordelingen af de øvrige navne. Nedenfor

meddeles en oversigt over, hvordan det forholdt sig med Vor Frue Købmandsgilde i 3 perioder af det 15. aarhundrede. I parentes tilføjes procenttallene efter fordeling af fornavnene i den neutrale gruppe.

	<i>dansk = frisisk</i>	<i>neutral</i>	<i>tysk</i>
ca. 1420-41	29,7 pCt. (34,6 pCt.)	38,6 pCt. (11,8 pCt.)	31,7 pCt. (53,6 pCt.)
ca. 1441-70	44,0 pCt. (48,4 pCt.)	36,4 pCt. (10,2 pCt.)	19,6 pCt. (41,4 pCt.)
ca. 1470-1500	52,8 pCt. (59,2 pCt.)	26,2 pCt. (9,5 pCt.)	21,0 pCt (31,3 pCt.)

Antagelig kan man heraf slutte: for det første, at købmandsgildet efterhaanden blev mindre og mindre ensidigt tysk, for det andet, at de politiske modsætninger, der havde været saa udtalte under Erik af Pommerns kamp med holstenerne, i aarenes løb mistede deres skarphed, og for det tredje, at det samlede tal af tyskere i byen var aftagende.

Forudsætningen for hele denne undersøgelse er imidlertid, at man kan regne med, at sen-naveformen er typisk for den danske og den frisiske nationalitet. Tønder bys historiker Ludvig Andresen har forsøgt at hævde, at sen-formen ogsaa findes paa tysk folkegrund. Man skal dog ikke have studeret de tyske navne i Middelalderen ret længe for at opdage, at sen-navnene kun forekommer rent undtagelsesvis paa tysk omraade. Et toldregnskab ført i Slesvig 1484-85 giver et godt materiale til at vurdere udbredelsen af sen-navneskikken i Danmark samemnlignet med Tyskland. Enkelthederne i denne undersøgelse skal jeg ikke komme ind paa, men blot nøjes med at fastslaa, at de flensborgske navne afgjort nærmer sig de øvrige danske mest.

Det nationale billede af de flensborgske befolkningsforhold tegner sig altsaa saaledes, at der antagelig har været en ret stor tilgang sydfra i aarene efter 1430, men den fast bosiddende befolkning er ikke blevet saa stærkt berørt af tilgangen, som man kunde vente; derimod har denne selvsagt været med til at styrke det tyske sprog i byen. Men indvandringen er ikke nok til at forklare fortyskningen. De andre faktorer, administrationens, retsvæsnets og handelens anvendelse af det nedertyske sprog samt handelsforbindelsen med hansestæderne maa tillægges den største betydning.

MARIN MED DE MANGE MÆND

En Aabenraa-Kvindes Skæbne i det 17. Aarhundrede

Af Pastor emer. E. Juhler.

Den Kvinde, der her skal omtales, havde et ret bevæget Liv, for saavidt som hun var gift 5 Gange og desforuden levede i en meget urolig Tid.

Hendes Navn var Marin og hun fødtes 1620 som Datter af en anset Aabenraa Borger Jacob Jessen, som boede paa Kirkebjergtet. Hendes Hjem var et af de 2 Huse, mellem hvilke en lille smal Gang fører fra Hovedgaden op til Kirken. Allerede hendes Farfar Jes Martensen, der 1587 omtales som Raadmand, havde boet der, Farmoren Marin Stake døde 8. Maj 1588. Efter at ogsaa Jes Martensen selv var død, overtoges Huset af en Datter Anna, som den Gang var gift med Nis Jørgensen, kort derefter blev hun Enke og giftede sig 2. Gang med Hans Magnussen, som c. 20 Aar senere 1632 blev Byens Borgmester. 1613 solgte Hans Magnussen Huset til sin Svoger Jacob Jessen. — Det var vel paa det Tidspunkt Jacob Jessen blev gift med Kirstine, Datter af Borgmester Jens Lousen, som døde 5. Februar 1618. Et Tingsvidne fra Aaret 1621 omtaler 3 Børn af Jens Lousen: en Søn Jørgen Lousen (død 1659, 68 Aar gammel), en Datter Ingeborg, gift med Claus Preen, og Datteren Kirstin, gift med Jacob Jessen, hun var født 1592 og begravedes 12. Maj 1655. Jacob Jessen og Kirstin har aabenbart haft en stor Flok Børn, Aabenraa Kirkebøger begynder 1630, og det ses, at der endnu 1632 fødtes Jacob Jessen en Søn Claus og 1636 en Søn Martin, i begge Tilfælde kaldes Faderen de »olde« Jacob Jessen for at skelne ham fra en anden yngre Jacob Jessen. En Datter af Jacob Jessen Ellen blev forresten 19. September 1652 gift med Jørgen Asmussen Smit i Aabenraa.

Marin Jacobsdatter Jessen blev 1. Gang gift 10. Januar 1644 med Jens Hansen eller Kræmer, som han ogsaa kaldes, fordi han var Købmand, men han havde ogsaa været Byens Borgmester siden 1618, altsaa siden Jens Lausens Død, og indtil 1632, hvor han faldt i Unaade hos Hertugen af Gottorp og blev afsat, medens Hans Magnussen udnævntes i hans Sted. Jens Hansen synes ellers som Borgmester at

have været afholdt af Byens Befolkning og i mange Henseender at have varetaget Byens Interesser med stor Dygtighed. Han var født 1577 i Hellevad Præstegaard som Søn af Præsten Hans Nissen († 1590) og Mette, der var Datter af den 1. Præst i Hellevad efter Reformationen Lorenz Dithmersen. Jens Hansen var, da han giftede sig med den 24aarige Marin, 66 Aar gammel, og han var Enkemand med voksne Børn. Hans 1. Hustru Cathrin Halck var død 4 Maaneder i Forvejen og bleven begravet 17. Marts 1644. En Søn af 1. Ægteskab Hans Jensen døde 20. Juli 1640, han var født 23. Januar 1604, altsaa 16 Aar ældre end Faderens 2. Hustru. — At Marin har været særligt henrykt for dette Ægteskab, kan man vel næppe gaa ud fra, men det var noget, Familien den Tid raadede for, hun var rundet af en anseelig Slægt og skulde giftes ind i en anseelig Slægt, og saa tog man det ikke saa nøje med Aldersforskel. — De olde Borgmester, som Provst Hübschmann skriver, døde 29. 4. 1649, og nu kunde Marin som Enke selv vælge sin Ægtemage, og hun valgte en Mand, der var 6 Aar yngre end hun selv. Den 25. Maj 1650 giftede hun sig med Marquart Boisen, formentlig Søn af Præsten Jørgen Boisen i Hellevad († 1659). Den 6. April 1651 fødtes Marins 1. Barn Magdalene Boisen, som den 10. Maj 1671 blev gift med Johan Martensen fra Aabenraa, der var Forpagter af Hellevad Vandmølle. Marquart Boisen døde allerede den 9. August 1653, og Marin blev nu den 9. November 1654 3. Gang gift med Peter Struck, der antagelig ligesom Marquart Boisen har været Købmand i Aabenraa. Peter Struck var født i Aabenraa 1625 som Søn af Bykæmner Peter Struck (født 1582, død 16. Juni 1669) og Hustru Gesa (født 1589, død 24. Juni 1648). I dette 3. Ægteskab fødtes den 18. Maj 1657 en Datter Kirstin, som imidlertid døde den 9. Maj 1658, og den 25. April 1659 en Søn Peter Struck, som blev en velhavende Kniplingskræmmer i Tønder, hvor han døde 1713 efter at have stiftet et stort Legat, der i første Linie kommer Tønder By tilgode men tillige og Aabenraa, hvor han er født, og Hellevad, hvor han var vokset op. — Marins 3. Ægtefælle Peter Struck døde den 5. April 1659 og nu kom hun med sine 2 Børn til Hellevad, idet hun den 4. Oktober 1660 indgik sit 4. Ægteskab med en Conrad Thordsen, som samme Aar var bleven kaldet til Præst i Hellevad. Han var født i Sønderborg 1620 og døde i Hellevad den 28. Oktober 1662, altsaa 2 Aar efter at have tiltraadt Embedet og efter at være bleven gift med Marin. Og efter den Tids Skik og Brug var det næsten en Selvfølge, at hun saa endelig 5. Gang blev gift med Efterfølgeren i Embedet Hans Hoyer. Om denne vides meget lidt, da Kirkebøgerne for Hellevad Sogn fra den Tid er brændt, ikke en Gang hans Dødsaar er kendt,

men heldigvis fortæller Provst Hübschmann i Aabenraa Kirkebog fra Aaret 1664, at han har staaet Fadder ved Hr. Hanses Søn i Hellevad og han tilføjer: jeg gav 2 Rigsdaler i Faddergave. Altsaa har den 44-aarige Marin endnu født sin 5. Mand en Søn, der hed Peter og blev Faderens Efterfølger som Præst i Hellevad. — Sidste Gang hører vi Marin omtalt i Aaret 1697, hun var den Gang Enke og levede hos sin Søn i Hellevad Præstegaard. Der var paa dette Tidspunkt i Aabenraa delte Meninger om, hvorvidt den smalle Gang, som fra Hovedgaden fører op til Kirken, maatte betragtes som offentlig Sti eller som privat Gennemgang. I Retten oplæstes et Brev fra Præsten Peter Hoyer i Hellevad, hvori der blev gjort rede for Sagen. Det hedder i dette Brev, at Hr. Peter, en af Munkene i katholsk Tid, havde boet i det Hus, hvor senere Jes Martensen og Jacob Jessen havde boet, og hvor Marin var født, han havde fra sin Pidsel haft en Dør ud til Kirkepladsen, som han havde benyttet, naar han skulde over i Kirken, senere Præster og ogsaa andre Folk havde for Nemheds Skyld benyttet samme Genvej, som min elskede Fru Moder bevidner, skriver Peter Hoyer. — Det er det sidste, vi hører om Marin, hendes Dødsaar er altsaa ikke kendt.

At være gift 5 Gange og 5 Gange miste sin Ægtefælle ved Døden er jo ikke helt almindeligt, men hvad havde hin Kvinde, der levede i det urolige 17. Aarhundrede, ikke ogsaa ellers oplevet!—1628, altsaa 8 Aar gammel blev hun Vidne til, at Wallensteins Tropper plyndrede Aabenraa By, Aaret derefter hjemsøgtes Byen af Pest, hvoraf nogle Hundreder Mennesker, d. v. s. omtrent hver 10. Mand døde, 1629 brændte 24 Huse i Ramsherred, altsaa i nærmeste Nabolag af hendes Hjem, 1634 var der atter Ildebrand i Nabolaget, da brændte nogle Huse nord for Raadhuset op imod Kirkebjerg. 1643 besatte Svenskerne Byen og udsugede den stakkels Befolkning. Men det værste var dog, da Polakkerne 1659 huserede i Landet. Det blev under triste Forhold, at Marin som Præstekone holdt sit Indtog i Hellevad Sogn, den forrige Præst Jørgen Boisen og dennes Søn, der var Faderens Medhjælper, var i den Grad bleven mishandlet af Polakkerne, at de døde paa et Knippe Halm, Præstegaarden var brændt, Befolkningen udpint til det yderste.

Marin havde meget at se tilbage paa, da hun som gammel Kone sad i Hellevad Præstegaard og ventede paa Døden. Hun har vel tænkt paa sine 5 Mænd, som hun nu snart skulde møde der, hvor der ikke mer bortgiftes og tages til Ægte, hun har vel ogsaa tænkt paa Krigens Rædsler og alt, hvad hun havde set og oplevet af Armod og Nød, men lad os haabe, at Salmedigterens Ord er gaaet i Opfyldelse paa hende: »Fandt ved Kvæld kun Sjælen Fred, gik det som det skulle«.

SANDBJERG HØJSKOLE

EEN GANG TIL

Af Forstander Frode Fogt.

Min Far — J. H. Fogt — der var født i Asserballeskov 1845 — fik 16-17 Aar gammel Plads i Lysabild, hvor Becker var Lærer.

Min Far havde gaaet i Asserballeskov Skole, hvor Lærer Bonde var Lærer — en i høj Grad særpræget Lærer, hvis Gerning fortjener at tages op til nærmere Undersøgelse. Jeg har som ganske ung besøgt ham engang, da han havde taget sin Afsked, men jeg mindes endnu hans kloge Tale og hans danske Sindelag, skønt han var bleven ved at sidde i Embedet under Tyskertiden. Han havde Fornøjelse af at bringe sine dygtigste Elever videre frem og læste Matematik og Sprog med dem og gav dem større Lærebøger i Historie og Geografi. Min Far var blandt disse, og 16-17 Aar gammel tog han en Slags Provsteeksamen, der gjorde, at han kunde faa Ansættelse som Andenlærer. Saavidt jeg ved, skulde disse unge Lærere efter nogle Aars Virksomhed senere underkaste sig en Eksamen. Dette var vistnok noget specielt sønderjydsk, men jeg har ikke truffen nogen Redegørelse over denne Ansættelse af Lærere.

Far fik altsaa efter sin Provsteeksamen Plads som Andenlærer ved Lysabild Skole og fik en Klasse paa 50-60 Børn, Lærerbolig med tilhørende Jordlod o. s. v., og var i det hele taget en velbestaltet Lærer.

Lærer Becker var ham en god Hjælp, og da senere Sønnen Pastor Ernst Becker, der af Tyskerne blev fordrevet fra Aller, fik Embede i Dronninglund, havde Far og Becker mangan Samtale om gamle Kendinge i Lysabild. Tinne Becker er jo kendt gennem Herman Bangs »Tine«.

Da Far havde faaet Pladsen som Lærer i Lysabild, gik han op til Sognepræsten i Asserballe — Pastor Bang, Far til Herman Bang — men denne havde allerede den Gang Udbrud af Sindssyge, saa da Far kom op til ham, sagde han, at han ikke kendte ham og vilde ikke have noget med ham at gøre. Dette var en kold én, men Far gik saa videre til Provsten for at høre, naar han skulde møde i Embedet.



Sandbjerg Slot.

Ved Afskeden sagde Provsten: »De kommer jo lige forbi Pastor Bang, gaa ind og hils ham fra mig!« Far turde ikke sige, at han een Gang havde været hos Præsten, og han turde heller ikke lade være at gaa ind til ham paa Tilbagevejen. Men da han kom ind til Pastor Bang, var denne i fuld Ligevægt og bød ham hjertelig velkommen, og da han hørte, han havde været hos Provsten, spurgte han om, hvad Provsten havde sagt. Ja, han havde jo sagt, at han skulde begynde Skolen paa Mandag.

»Paa Mandag« — sagde Pastor Bang — »nej, det er en kedelig Dag at begynde. Nej, vent De til Tirsdag, jeg skal nok tage det paa min Kappe«. Fruen serverede Kaffe, og Pastor Bang huskede øjensynligt ikke, at Far havde været inde hos ham faa Timer i Forvejen.

I Lysabild oplevede Far nogle lykkelige Ungdomsaar, som han ofte fortalte om paa sine gamle Dage. Alt gik godt for ham indtil Krigen 1864 og et Par Aar derefter. Det tyske Styre lagde intet i Vejen for hans Skolearbejde, men da der var gaaet 2 Aar, forlangte det, at han skulde aflægge tysk Embedsed. Far var i stærk Vildrede med sig selv. Aflagde han Eden, kunde han beholde Embedet, men han var — dels fra sit Hjem og dels ved en Del Omgang med den opvakte Bonde og Politiker Hans Lassen fra Lysabild bleven stærkt nationalt vakt.

Han maatte hjem for at høre, hvad man der sagde til Sagen.

Hans Far mente, at det var bedst, at han aflagde Eden. »Det er jo

et godt Embede, og han kunde jo holde sine danske Følelser for sig selv«. Hans Mor tog dog Sagen lidt anderledes. »Nej, min Dreng, kan du ikke aflægge Eden med en god Samvittighed, sig du saa Nej. Jeg er ikke bange for at se min Dreng vandre over Grænsen til Danmark. I kommer nok tilbage«.

Og det var Moderens Røst, der var den stærkeste. Han nægtede at aflægge Eden og fik omgaaende sin Afsked som Lærer i Lysabild.

Hans Lassen og Far havde ofte talt om, hvor han skulde hen, naar han fik sin Afsked, og Hans Lassen havde gjort ham opmærksom paa den unge Seminarieforstander Peter Bojsen i Gedved. Bojsen var jo ikke blot kendt som Seminarieforstander og Højskoleforstander, men ogsaa som Politiker, og Hans Lassen mente, at det var et Sted for Far.

Og en skønne Dag i 1866 drog Far og hans yngre Broder over Grænsen. Far fortalte ofte, at de begge mente, at den Dag ret snart skulde komme, da de begge skulde vende tilbage og bo og bygge paa Als (§ 5). Den kom ikke for nogen af dem. Far kom til Thy i Vendsyssel, og hans Broder blev Vognmand i Kolding.

Efter et 3aarigt Ophold i Gedved blev han først Huslærer i Ulfborg Kro hos Kroejer J. Lauridsen. Derefter Soldat i Viborg, og efter Soldatertjenesten Forstander for Brørup Højskole.

Det var med et lyst Haab, han drog til Brørup. Den ny Højskole laa tæt ved Grænsen, og han kunde faa Forbindelse med Sønderjyderne. Naar han skulde hjem, maatte han jo snige sig hjem efter sit Opgør med Tyskerne, og Gang paa Gang maatte de skjule ham derhjemme, naar de frygtede, at en tysk Gendarm var i Nærheden; nu mente han, at han lettere kunde pleje Forbindelsen, og han ventede ogsaa, at en Del unge Sønderjyder skulde finde over til hans Skole.

Men det blev en Skuffelse. Da han kom derned, mærkede han først, at det var Højre-Bønderne med Sognepræsten i Spidsen, der havde faaet Skolen paa Benene, og at den var oprettet som Modvægt mod Askov Højskole. Da Far straks plejede Omgang med Askovlærerne og viste sit Venstresind fra P. Bojsen i Gedved, kom han straks paa det sorte Bræt hos mange. Skolen gik nogenlunde med en Snes Elever, men hele Stillingen huede ham ikke.

Han havde i sin Seminarietid og siden staaet i Forbindelse med sin gamle Ven Hans Lassen i Lysabild, og bl. a. havde de drøftet Genoptagelsen af Sandbjerg Højskole, og blandt Fars efterladte Breve finder jeg eet fra Hans Lassen, dateret den 7. November 1874, hvori Hans Lassen skriver, »at det er bleven besluttet *indtil videre* at lade Sandbjergs Højskoles Virksomhed forblive standset. Naar man ikke vil give Skolen et tysk Præg — skriver Lassen — vil Autoriteterne gøre

alt for at forhindre, at den igen træder ud i Livet. Som Følge af, at de fleste unge Mennesker endnu stadig vandrer ud, vil den rimeligvis ogsaa komme til at friste en noget kummerlig Tilværelse. Derfor vil vi hellere nu, da den dog er standset, vente lidt for at se, om ikke bedre Tider skulde oprinde. Naar Skolens Virksomhed senere agtes kaldt til Live, kunne vi igen tales nærmere ved«.

Dette er vel det sidste Kapitel i Sandbjerg Højskoles Historie. Skolens Virksomhed senere er ikke bleven kaldt til Live.

Far opgav aldrig Tanken om, at Sønderjylland igen skulde blive dansk og drømte jo ofte om, at han skulde optage en Højskolevirksomhed paa Als og vidste ogsaa, hvor Stedet skulde være — den gamle Bispebolig i Egen.

Ja, underligt er det: ogsaa jeg drømte om en Højskolegerning dernede, og da min gamle Ven og Kammerat fra Askov Thorvald Knudsen skulde rejse fra Danebod Højskole, var der nogle af mine gamle Venner paa Als, der opfordrede mig til at søge Pladsen som Forstander. Jeg rejste derned i al Stilhed for at »sondere Terrainet«, og Vilhelm Nielsen — der fungerede som Forstander — fortalte, at han var ude for at tegne ny Aktiekapital. Dette gjorde, at jeg fandt det bedst vedblivende at fortsætte min Fars Højskolegerning i Try, hvor jo alt gik godt, og da Thorvald Knudsen en Dag meddelte mig, at der i en nær Fremtid skulde afholdes et Bestyrelsesmøde i Danebod Højskole, og han der vilde fremlægge min Sag, skrev jeg til ham, at det skulde han ikke. Jeg blev paa Skansen i Try.

<p>Thisted Andels-Svineslagteri</p>	<p>Silkeborg Andels-Svineslagteri</p>	<p>Ringsted Andels-Svineslagteri RINGSTED</p>
<p>Kjøge Andels-Svineslagteri Køge</p>	<p>Vojens Andels-Svineslagteri Vojens . Telf. 4111, 4112, 4113</p>	<p>Thisted Jernhandel v/ Chr. Homann THISTED</p>
<p>Sønderborg Andels-Svineslagteri Telefon 2051</p>	<p>Lolland-Falsters Andels-Svineslagteri Nykøbing Fl.</p>	<p>ASMUS HANSEN Kolonial- og Kortevarer en gros Haderslev</p>
<p>Sorøegnens Andelssvineslagteri SORØ</p>		<p>Smith & Co. A/S Cykler og Cykledele en gros ODENSE</p>
<p>1/s J. JUNGET Træbearbejdningmaskiner Telefon 36 HERNING</p>		<p>Carl J. Ulrich & Søn Aktieselskab Haslev - Telefon 600</p>
<p>HUSK VORE CISTERNER »Phønix Model 33«, »Idcal 1935« og »Phønix-Duplex« (dobbeltskylende). Maskinfabrikken Phønix Odense</p>		<p>A/S Sønderjydsk Frøforsyning Frøavl og Frøhandel. AABENRAA</p>
<p>POUL KRØJGAARD Trikotagefabrik HERNING Telf. 406</p>		<p>Poul Pedersen Landsretssagfører Vejle</p>
<p>Hans Jensens Efft. Trikotagefabrik IKAST</p>		<p>Aktieselskabet Skive Markfrøkontor Frøavl - Frøhandel Skive. Telf. 94. 2 Lin</p>
<p>DIPLOM-IS. Haderslev Telef. 1160 Vejen Telef. 3</p>		<p>Marie Christensen Hjemmebageri & Conditori med Thesalon</p>
<p>GRAM KØLEANLÆG Brødrene Gram A/s Vojens</p>		<p>Bispetovr - Aarhus Telefon 1939 - 3222  SLÆGTSFORSKERENS BIBLIOTEK</p>

Sorø Amtstidende

Dagligt Gennemsnits-Oplag
for 1. Halvår 1944 if. Dansk
Oplagsk. **17.091 Eksemp.**

Accidenstrykkeri, Lystryksanstalt, Clichéfabrik, Bogbinderi
Hovedkontor: **Slagelse**. Telf. 2000.
Hovedstadskontor: Telf. Palæ 4758.

Jyllands Posten

Provinsens største Dagblad

Holbæk Amtstidende Odsherreds Tidende

Enhver Bilist kender Holbæk Amts gode Veje — enhver
Annoncør kender den gode Vej til Kunderne i Holbæk Amt,
Telefon Holbæk 71 Telefon Nykøbing 7

Viborg Stifts Folkeblad

Viborg

Roskilde Dagblad

Byens og Egnens Blad
*Søger De Husassistent eller anden Medhjælp, da averter i
Roskilde Dagblad. Søger De Plads i Nærheden af Køben-
havn, faar De den bedst gennem en Annonce i Roskilde
Dagblad. Vort Trykkeri leverer Tryksager af enhver Art.*
Telefon Roskilde 601 (2 Linier).

Fyens Stiftstidende

ODENSE

Tydske Tidende

Oplag:
Hverdage ca. 21.000 Ekspl.
Syd- og Sønderjyllands største Blad. Søndage ca. 23.300 Ekspl.

Aalborg Stiftstidende

Nordjyllands største Dagblad

Aarhus Amtstidende

Stiftet 1866.

Skagen Kul & Trælastforening

Østsjællands Folkblad

Oplag 10.550

Største Dagblad i Køge,
Store Heddinge og Faxø.

HEJMDAL

Landsdelens Blad

Skive Folkeblad

SKIVE

Silkeborg Avis

Grundlagt 1857
Midtjyllands ældste og største Dagbl.
Medlem af Dansk Reklameforenings
Oplagskontrol*)
Kontrol. Opt. (2. Halvår 1944) 11.211

Den kommer atter-en Dag

Ejra

Min og Din Sæbe

1/2 KAALUNDS SÆBEFABRIKER, KOLDING

Lyngby Cementstøberi

C. M. NIELSEN

TELEFON 330

Fremvej 1b. Gyldendalsvej 6

Aktieselskabet

SIMON BRØND & CO.

Barnevognsfabrik

Vejen

Åskov Møbelsnedkeri

pr. Vejen.

SØREN OLESEN

A. W. MILLING

Aktieselskab

Østerbro 37 a Telf. 88 og 89

AALBORG  BIBLIOTEK

Tønder Landmandsbank ^{A/S}

Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brede - Brøns
Bylderup Bov - Frifelt - Højer - Tinglev - Visby

Landbostandens
Sparekasse
Nykøbing F. Tlf. 197 - 1197

Sparekassen i Nykøbing paa Falster

Indskudskapital ca. 41 Mill. Kr.
Reserver ca. 4 Mill. Kr. Telefon 216

Aktieselskabet
STRUER BANK
STRUER

Aktieselskabet
AARHUUS PRIVATBANK
Aarhus Hovedkontor
København Nygade 1.

Graasten Bank ^{A/S}
Kontortid 9—12 & 2—4
Lørdag 9—1
GRAASTEN

Spare- og Laanekassen for Hobro og Omegn
HOBRO — Telefon 13

Aktieselskabet
*Banken for Hobro
og Omegn*

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10—3 Telefon 516, 517 og 518
Skanderborg

**Sparekassen
for Haderslev Byes Omegn**
Telefon 2133, 2 Linier.
Postgiro 8356.
HADERSLEV.

Sparekassen for Svendborg og Omegn

Svendborg

Horsens Landbobank ^{A/S}
Kontortid 9¹/₂—12¹/₂ og 2¹/₂—4¹/₂
HORSENS

Jyden^{ns}

AALESTRUP

Sønderjyllands Kreditforening
Haderslev

A/S H. C. Møllers Sæbefabrik & Oliemølle

AARHUS

Grundlagt 1829. Telf. 9800
Prima blød Sæbe, Linolie og Fernis.

**Den lollandske Landbo-
stands Sparekasse**
NAKSKOV Stiftet 1870
Indskudskapital ca. 61,0 Mill.
Reserver ca. 3,8 Mill.
Kontorer i: Maribo - Birket -
Dannemarre - Stokkemarke.

Dansk

Køleautomatik- og Apparatfabrik

Nordborg.

Aktieselskabet
Landbobanken i Skive
SALLING BANK
Kontortid: 9—12 og 2—5
Lørdag 9—2. Telefon 700 . Skive.

Aktieselskabet
Handels- og Landbrugsbanken

Silkeborg
Telf. 1024 (4 Linier)



Aktieselskabet

Motorfabriken „Frederikshavn“



Hovedkontor:

Selskabets Ejendom

Vesterbro 18 . Aalborg

Til alle Festligheder

PREMIER IS

Esbjerg

A/S P. SCHOU & CO

TRÆLASTHANDEL

Kolding

(Grundl. 1840)

Støt dansk Industri

AKTIESELSKABET

SKARREHAGE MOLE RVÆRK

Nykøbing Mors

Morsø Textilfabrik A/S

Telefon 575 (2 Linier)

Nykøbing Mors



NAKSKOV
SKIBSVÆRFT
NAKSKOV DANMARK

N. P. Hansen & Co.

Spedition — Kontrol
og Pakhusforretning
Odense

Oscar Christensen

Kolonial en gros

Kolding — Varde — Haderslev — Aabenraa

Aktieselskabet

Helsingørs Væveri

Helsingør.

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717

KØBENHAVN

Aktieselskabet

Vejele Textilfabrik

Haderslev Amts aut. Destruktionsanstalt

Telefon Hammelev 32.

Selvdøde og syge Dyr afhentes overalt i Distriktet.



Adda

Korsetterne virker slankende,
sidder eminent og er beha-
gelige i Brug.